

////////////////////////////////////

**ONTWERP VIERDE VLAAMSE STRATEGIE
DUURZAME ONTWIKKELING**

SEPTEMBER 2021

////////////////////////////////////

VARIO

Vlaamse Adviesraad voor
Innoveren & Ondernemen

Vlaanderen
is ambitieus

De Vlaamse Adviesraad voor Innoveren en Ondernemen (VARIO) adviseert de Vlaamse Regering en het Vlaams Parlement over het wetenschaps-, technologie-, innovatie-, industrie-, en ondernemerschapsbeleid. De raad doet dit zowel op eigen initiatief als op vraag. VARIO werd bij besluit opgericht door de Vlaamse Regering op 14 oktober 2016. VARIO werkt onafhankelijk van de Vlaamse Regering en de partijen in het werkveld. De voorzitter en de negen leden van VARIO zetelen in eigen naam:

Lieven Danneels (voorzitter)

Dirk Van Dyck (plaatsvervangend voorzitter)

Katrin Geyskens

Wim Haegeman

Johan Martens

Koen Vanhalst

Vanessa Vankerckhoven

Leen Van den Neste

Marc Van Sande

Reinhilde Veugelers

Het secretariaat is gevestigd in Brussel:

Koning Albert II-laan 35 bus 9

1030 Brussel

+32 (0)2 553 24 40

vario@vlaanderen.be

www.vario.be

ONTWERP VIERDE VLAAMSE STRATEGIE DUURZAME ONTWIKKELING

COLOFON

Ontwerp: Vlaamse overheid/VARIO
2021

Alle publicaties zijn gratis te downloaden via www.vario.be of via <https://www.vlaanderen.be/nl/publicaties>

Coverfoto © www.shutterstock.com

AUTEURSRECHT

Alle auteursrechten voorbehouden. Mits de bronvermelding correct is, mogen deze uitgave of onderdelen van deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen of openbaar gemaakt zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van VARIO. Een correcte bronvermelding bevat in elk geval een duidelijke vermelding van organisatienaam en naam en jaartal van de uitgave.

INHOUD

Managementsamenvatting.....	1
Executive summary.....	1
1. Inleiding	3
Vraag om advies	3
Relevante, eerdere VARIO-adviezen en VARIO-adviestraject over de SDG's	3
2. Advies	4

MANAGEMENTSAMENVATTING

VARIO kreeg op 28 juni 2021 van minister-president Jan Jambon een vraag om advies bij het ontwerp van vierde Vlaamse Strategie Duurzame Ontwikkeling (VSDO4). Aan de hand van de VSDO4, zet de Vlaamse Regering verder in op een duurzame samenleving met Visie 2050 (=VSDO3) als langetermijnkompas en Vizier 2030 als focus. Vizier 2030 is de Vlaamse vertaling van de Sustainable Development Goals (SDG's) van de Verenigde Naties en bevat 53 doelstellingen met 111 bijbehorende indicatoren. Voor de uitvoering van de VSDO4 wordt verder ingezet op zes van de zeven transitie uit Visie 2050.

De adviesvraag sluit aan bij het adviestraject van VARIO over de SDG's. Voorliggend advies is dan ook samen te lezen met de twee adviezen binnen dat traject, VARIO-advies 17 'De Sustainable Development Goals als kompas voor het wetenschaps-, innovatie-, en ondernemersbeleid' en VARIO-advies 20 'De Sustainable Development Goals – Opportuniteiten voor Vlaamse ondernemingen', en in het bijzonder het laatste dat in parallel wordt uitgebracht.

VARIO vindt de VSDO4 globaal positief en formuleert in zijn advies de volgende aanbevelingen:

- (1) Drijf het beleidsdomeinoverschrijdende karakter van de VSDO verder door en voeg een helder overzicht toe van de strategieën en visies die ze verbindt.
- (2) Benut meer het potentieel van de VSDO als overkoepelende strategie voor de Vlaamse Regering.
- (3) Geef de transitie nog meer kenmerken van missies.
- (4) Besteed in de VSDO meer aandacht aan SDG's die niet in de transitie vervat zitten.
- (5) Kijk ruimer dan het Vlaamse niveau en richt de VSDO meer naar de rest van de wereld.
- (6) Maak de doelstellingen van Vizier 2030 meer systemisch en heb nog meer aandacht voor internationaal benchmarken.

EXECUTIVE SUMMARY

On June 28th 2021, VARIO received a request for advice from Minister-President Jan Jambon on the draft fourth Flemish Strategy for Sustainable Development (VSDO4). Based on VSDO4, the Flemish Government will continue to work on a sustainable society with Vision 2050 (=VSDO3) as the long-term compass and Vizier 2030 as the focus. Vizier 2030 is the Flemish translation of the Sustainable Development Goals (SDGs) of the United Nations and contains 53 objectives with 111 accompanying indicators. For the implementation of the VSDO4, six of the seven transitions from Vision 2050 continue to be targeted.

The request for advice ties in with the VARIO advisory trajectory on the SDGs. The present advisory report should therefore be read in conjunction with the two advisory reports that resulted from that trajectory, VARIO advisory report 17 'The Sustainable Development Goals as a compass for Science, Innovation and Entrepreneurship Policy' and VARIO advisory report 20 'The Sustainable Development Goals - Opportunities for Flemish Enterprises', and in particular the latter, which is being issued in parallel.

VARIO finds the VSDO4 overall positive and formulates the following recommendations in its advisory report:

- (1) Push the cross-domain character of the VSDO further and add a clear overview of the strategies and visions it connects.
- (2) Make more use of the potential of the VSDO as an overarching strategy for the Flemish Government.
- (3) Give the transitions even more characteristics of missions.
- (4) In the VSDO, pay more attention to SDGs which are not contained in the transitions.
- (5) Look beyond the Flemish level and direct the VSDO more towards the rest of the world.
- (6) Make the objectives of Vizier 2030 more systemic and pay even more attention to international benchmarking.

1. INLEIDING

1.1. Vraag om advies

Op 28 juni 2021 kreeg VARIO van minister-president Jan Jambon een vraag om advies bij het ontwerp van vierde Vlaamse Strategie Duurzame Ontwikkeling (VSDO4)¹. Bijbehorend bij het ontwerp is een nota aan de Vlaamse Regering.² Aan de hand van de VSDO4, zet de Vlaamse Regering verder in op een duurzame samenleving met Visie 2050 (=VSDO3) als langetermijnkompas en Vizier 2030 als focus. Vizier 2030 is de Vlaamse vertaling van de Sustainable Development Goals (SDG's) van de Verenigde Naties en bevat 53 doelstellingen met 111 bijbehorende indicatoren.³ Deze set van indicatoren is dynamische en evolutief opgevat. Voor de uitvoering van de VSDO4 wordt verder ingezet op zes van de zeven transitieprioriteiten uit Visie 2050: (1) circulaire economie, (2) leven, leren en werken in 2050, (3) samen leven in 2050, (4) industrie 4.0, (5) mobiliteit en (6) klimaat en energie. De zevende transitie 'slim wonen en leven' wordt opgenomen in het lopende beleid. In de ontwerpstrategie worden de internationale en de Vlaamse context geschetst, de vorige VSDO en de transitieprioriteiten geëvalueerd, en de langetermijnvisie en -doelstellingen beschreven, net als de operationele kortetermijndoelstellingen en de prioritaire beleidsopties voor de lopende regeerperiode.

1.2. Relevante, eerdere VARIO-adviezen en VARIO-adviestraject over de SDG's

VARIO verwijst naar het advies van zijn voorganger, de VRWI, over Visie 2050.⁴ Over Vizier 2030 heeft VARIO geen specifiek advies uitgebracht. Er zijn raakvlakken tussen de VSDO en het net afgesloten VARIO-adviestraject rond de SDG's. Dat traject was een eigen initiatief van VARIO. Een eerste advies, VARIO-advies 17 'De Sustainable Development Goals als kompas voor het wetenschaps-, innovatie- en ondernemerschapsbeleid'⁵ waarin vooral de aandacht wordt gevestigd op de grote relevantie van de SDG's voor het wetenschaps-, innovatie- en ondernemerschapsbeleid, verscheen begin 2021. Het vervolgadvis, VARIO-advies 20, 'De Sustainable Development Goals - Opportuniteiten voor Vlaamse ondernemingen', brengt VARIO gelijktijdig uit met voorliggend advies. In dat vervolgadvis ligt de nadruk op de SDG's als *business opportunities* en vooral op de rol die de overheid in die context moet spelen. Voorliggende advies is samen te lezen met de twee VARIO-adviezen over de SDG's. Verder relevant hier is het VARIO-advies 7⁶, dat een conceptueel kader geeft voor beleidsdoelstellingen, en ook het VARIO-memorandum 2019-2024⁷.

Duurzaamheid is internationaal een heel actueel thema. Vanuit de EU wordt daar sterk op ingezet en tonen verschillende initiatieven, waaronder de Green Deal en het Next Generation EU herstelplan, dat het onderscheidend tot op het geopolitieke niveau is geworden. Terwijl de nadruk schijnbaar op het groene en het klimaat ligt, bekijkt de Europese Commissie

¹ <https://beslissingenvlaamseregering.vlaanderen.be/document-view/60D18D91364ED9000800024C>, met in bijlage fiches per transitieprioriteit <https://beslissingenvlaamseregering.vlaanderen.be/document-view/60D18D91364ED9000800024B>

² <https://beslissingenvlaamseregering.vlaanderen.be/document-view/60D18D91364ED9000800024D>

³ <https://do.vlaanderen.be/vizier2030>

⁴ VRWI (2015). *Visie 2050. Een langetermijnstrategie voor Vlaanderen*. Advies 213. <https://www.vario.be/sites/default/files/documents/advies213.pdf>

⁵ <https://www.vario.be/nl/publicaties/advies-17-de-sustainable-development-goals-als-kompas-voor-het-wetenschaps-innovatie>

⁶ VARIO (2019). *Conceptueel kader voor het opstellen van KPI's ifv beleidsdoelen* (2019). Advies 7. <https://www.vario.be/nl/publicaties/advies-7-conceptueel-kader-voor-het-opstellen-van-kpis-ifv-beleidsdoelen>

⁷ VARIO (2018). *Memorandum 2019-2024*. <https://www.vario.be/nl/publicaties/vario-memorandum-2019-2024>

duurzaamheid wel degelijk vanuit het brede en systemische kader dat de SDG's bieden. Dat is ook de invulling die VARIO verkiest en daarom hanteerde binnen het adviestraject SDG's.

2. ADVIES

De raad is eerst en vooral tevreden dat er op het Vlaamse niveau tijdens elke legislatuur een vernieuwde strategie duurzame ontwikkeling wordt opgemaakt. Op het federale niveau is dat helaas niet het geval, maar de huidige federale regering maakt er wel opnieuw werk van.⁸ VARIO vindt de continuïteit tussen deze nieuwe en de vorige VSDO ook positief. Dat is nodig i.f.v. het realiseren van duurzaamheidsdoelstellingen die vaak volgehouden inspanningen over langere termijn vragen. De langetermijnaanpak onderscheidt in het bijzonder de transities uit de strategie van het meer gangbare beleid. Een langetermijnaanpak is in lijn met waar VARIO steeds voor pleit.

De raad vindt het ook een goede zaak dat de rol van de 'transitiemanagers' is gherdefinieerd en verduidelijkt, waarbij deze gezichten van de transities meer tijd, ruimte en financiële middelen krijgen en meer in transitieteams met collega's zullen werken.

VARIO evalueert de VSDO4 dus globaal positief. Hieronder formuleert de raad een aantal aanbevelingen die de VSDO4 zijns inziens nog kunnen versterken.

Aanbeveling 1. Drijf het beleidsdomeinoverschrijdende karakter van de VSDO verder door en voeg een helder overzicht toe van de strategieën en visies die ze verbindt.

De VSDO en de transities zijn meer beleidsdomeinoverschrijdend dan gewoonlijk. VARIO heeft al herhaaldelijk opgeroepen tot samenwerken over beleidsdomeinen heen en ziet in het kader van de VSDO nog ruimte voor verbetering. Specifiek zou bijvoorbeeld de rol van wetenschap, innovatie en ondernemerschap voor één van de transities meer benadrukt en versterkt kunnen worden. VARIO vindt ook dat de VSDO4 nog te veel een optelsom is van bijdragen van verschillende beleidsdomeinen, eerder dan een geïntegreerd en gecoördineerd geheel. Dat vraagt een sterkere rol en sterkere betrokkenheid van de centrale overheid.

De VSDO4 is bewust geen allesomvattende strategie, maar heeft een complementaire, verbindende en richtinggevende plaats tussen andere strategieën en visies. Er wordt in de ontwerp tekst onder meer verwezen naar het Vlaamse Energie- en Klimaatplan en naar de Vlaamse Mobiliteitsvisie 2040. Terwijl VARIO die verbindende rol alleen maar goed kan vinden, maakt het in de praktijk de VSDO niet altijd even helder en overzichtelijk. Vizier 2030, waarin de doelstellingen en bijbehorende indicatoren in een schema zijn gegoten, zou dat kunnen ondervangen, maar daar is dan weer de link naar de verschillende strategieën en visies moeilijker te maken.

⁸ Een ontwerp van het derde Federaal Plan voor Duurzame Ontwikkeling (FPDO) werd publiek gemaakt in maart 2021. Burgers werden geconsulteerd over dit ontwerp en het finale plan wordt verwacht in oktober 2021. Zie: <https://www.duurzameontwikkeling.be/nl/news/geef-ons-je-mening-over-het-voorontwerp-van-het-derde-federaal-plan-voor-duurzame-ontwikkeling>. Het tweede FPDO dateert al van de legislatuur 2004-2008.

Aanbeveling 2. Benut meer het potentieel van de VSDO als overkoepelende strategie voor de Vlaamse Regering.

Terwijl de continuïteit tussen de VSDO3 en de VSDO4 globaal positief is, is het wellicht ook symptomatisch voor het feit dat de VSDO niet als een overkoepelende strategie voor de Vlaamse Regering fungeert. Het is geen strategie waar de regering zich duidelijk naar richt - er wordt bijvoorbeeld weinig naar verwezen in het huidige regeerakkoord en de beleidsnota's - en waaraan men daarom misschien te weinig denkwerk besteedt op regeeringsniveau. VARIO wil hier opnieuw wijzen op de nood aan zo'n overkoepelende strategie, die ook als afwegingskader wordt gebruikt voor belangrijke beslissingen, bijv. op welke IPCEI (Important Project of Common European Interest) Vlaanderen inzet⁹, of waarvoor men relancemiddelen precies gebruikt. De keuzes i.h.k.v. de relance zijn niet gebeurd i.f.v. (de prioriteiten uit) Visie 2050/Vizier 2030, al zijn ze daar achteraf wel onder te passen.

Bij het maken van keuzes, of het opmaken van een strategie die dient om keuzes tegen af te wegen, is het belangrijk ook maatschappelijke actoren met kennis van zaken te betrekken.¹⁰ De VRWI wees er in zijn advies van destijds¹¹ echter op dat voor Visie 2050 niet helder is hoe de prioriteiten zijn bepaald. De VRWI stelde ook dat de transversale langetermijnvisie met de blik op 2050 meer gedurfd en visionair had moeten zijn. Ze had ook moeten focussen op wat Vlaanderen uniek maakt en waar de Vlaamse sterktes en kernambities liggen. VARIO stelt vast dat dit nog steeds te weinig gebeurt.

Aanbeveling 3. Geef de transitie nog meer kenmerken van missies.

De transitie hebben kenmerken van missies.¹² Ze missen echter duidelijke targets en een tijdslijn die andere missiegerichte initiatieven wel hebben. VARIO is van mening dat dit soort toevoegingen de transitie doeltreffender zou kunnen maken. Ook de rol van normering en regelgeving voor het realiseren van de transitie blijft onderbelicht, als mogelijke obstakels enerzijds of als mogelijke stimulansen anderzijds.

Aanbeveling 4. Besteed in de VSDO meer aandacht aan SDG's die niet in de transitie vervat zitten.

Zoals de Inspectie van Financiën al aangaf¹³, omvatten de transitie niet alle SDG's. VARIO begrijpt dat, om echt het verschil te maken, keuzes - hier in de vorm van de transitie -, nodig zijn. De

⁹ Zie VARIO (2020). Strategische verkenning Important Projects of Common European Interest (IPCEI). Deel I: waterstof. Advies 12. <https://www.vario.be/nl/publicaties/advies-12-strategische-verkenning-important-projects-common-european-interest-ipcei-deel> en lopend VARIO-adviesstraject voor de andere IPCEI's.

¹⁰ Zie VARIO (2020). Burgers betrekken bij het wetenschaps- en innovatiebeleid. Advies 16. <https://www.vario.be/nl/publicaties/advies-16-burgers-betrekken-bij-het-wetenschaps-innovatiebeleid>

¹¹ VRWI (2015). Visie 2050. Een langetermijnstrategie voor Vlaanderen. Advies 213. <https://www.vario.be/sites/default/files/documents/advies213.pdf>

¹² Voor circulaire economie zie bijv. EC. Mission-oriented research and innovation. Inventory and characterisation of initiatives: final report (2018). <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/3b46ce3f-5338-11e8-be1d-01aa75ed71a1/language-en>

¹³ Zie Nota aan de Vlaamse Regering over het ontwerp vierde Vlaamse Strategie Duurzame Ontwikkeling (2021). <https://beslissingenvlaamse regering.vlaanderen.be/document-view/60D18D91364ED9000800024D>

strategie zou echter een luik moeten omvatten over hoe om te gaan met de andere SDG's en minstens een negatieve impact daarop moeten proberen te vermijden. Ook moet er meer aandacht zijn voor de wijze waarop de SDG's geïntegreerd kunnen worden in de kern van de werking van de overheid zelf en al haar geledingen.¹⁴

De voorganger van VARIO, de VRWI, formuleerde bij Visie 2050 (VSDO3) ook de bedenking dat de oefening meer had moeten ingaan op hoe we in Vlaanderen flexibel kunnen omgaan met verandering. Daarbij werd de vraag gesteld wat Vlaanderen nodig heeft om adequaat en snel te kunnen reageren op - al dan niet disruptieve - ontwikkelingen en welke lokale troeven daarbij benut kunnen worden. Ondertussen heeft zo'n disruptieve ontwikkeling, in de vorm van de covidcrisis, zich voorgedaan, maar de nieuwe strategie gaat evenmin in op hoe om te gaan met dergelijke gebeurtenissen.

Aanbeveling 5. Kijk ruimer dan het Vlaamse niveau en richt de VSDO meer naar de rest van de wereld.

De VRWI gaf al aan bij de VSDO3 dat meer oog nodig is voor hoe Vlaanderen onlosmakelijk verbonden is met de rest van de wereld. Dat ontbreekt ook in de VSDO4 nog te veel. Voor de realisatie van de transities is bijvoorbeeld afstemming met andere bestuursniveaus nodig. Uitdagingen, zoals mobiliteit, zijn nu éénmaal niet alleen via het Vlaamse niveau op te lossen.

Men zou ook meer de verbinding kunnen leggen met externe doelstellingen van duurzame ontwikkeling, zoals beschreven in de visienota over de Vlaamse Ontwikkelingssamenwerking van 2030¹⁵. Het is nodig om niet enkel naar de prestaties binnen de eigen grenzen te kijken, maar ook naar de impact daarbuiten. Landen, zoals België, die het lokaal goed doen (zie hieronder), hebben namelijk over het algemeen een grote negatieve impact op andere landen.¹⁶

Aanbeveling 6. Maak de doelstellingen van Vizier 2030 meer systemisch en heb nog meer aandacht voor internationaal benchmarken.

In de doelstellingen en indicatorenset van Vizier 2030 heeft het systemische, de samenhang tussen veel van de doelstellingen en bijbehorende indicatoren, nog te weinig een plaats gekregen. VARIO verwees hierboven bijvoorbeeld naar de rol die wetenschap, innovatie en ondernemerschap kunnen spelen voor elk van de doelstellingen. Aangezien Vizier 2030 dynamisch en evolutief is opgevat, suggereert VARIO om het in die zin bij te sturen.

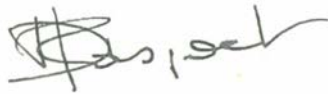
VARIO signaleerde in zijn advies 17 dat het de coherentie van de SDG's niet vooruithelpt dat er naargelang het niveau, globaal, Europees, Belgisch of Vlaams, andere indicatoren worden gemonitord voor dezelfde grote doelstellingen. VARIO begrijpt dat een vertaling nodig is van de globale SDG's naar een Vlaamse context, maar als set zijn de indicatoren in Vizier 2030 - hoewel vele van de individuele indicatoren wel internationaal zijn - zo lokaal dat het benchmarken met

¹⁴ In het kader daarvan bestaat bijvoorbeeld al een SDG-handleiding voor overheidsorganisaties.
<https://do.vlaanderen.be/sites/default/files/atoms/files/SDG-handleiding%20voor%20overheidsorganisaties.pdf>

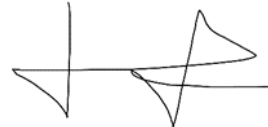
¹⁵ Vlaamse Regering (2016). Visienota, De Vlaamse Ontwikkelingssamenwerking Anno 2030.
https://www.fdfa.be/sites/default/files/atoms/files/Visienota%20OS_WEB%20NL.pdf. Brussel: Vlaamse Regering 2014-2019.

¹⁶<https://dashboards.sdgindex.org/rankings/spillovers>

andere Europese regio's sterk bemoeilijkt. Nochtans is benchmarken expliciet de bedoeling en een voornemen uit de Vlaamse Beleidsnota Algemeen regeringsbeleid 2019-2024.¹⁷ Het past ook met de ambitie om van Vlaanderen een top innovatieve kennisregio te maken.¹⁸ Men kan verwachten dat Vlaanderen vergelijkbaar met België scoort. Ons land zet een sterke prestatie neer in de globale ranking van de UNSDSN en de Bertelsmann Stichting, die de progressie van de VN-landen meet i.f.v. het behalen van alle 17 SDG's. Het steeg dit jaar namelijk naar de 5^e plaats, tegenover de 11^e vorig jaar.¹⁹ België laat daar enkel nog Finland, Zweden, Denemarken en Duitsland aan zich voorafgaan.²⁰ In de meest recente Europese ranking, waar iets andere indicatoren worden gemeten, staat België op een 13^e plaats.²¹

Danielle Raspoet
directeur

Lieven Danneels
voorzitter

¹⁷ <https://www.vlaanderen.be/publicaties/beleidsnota-2019-2024-algemeen-regeringsbeleid>

¹⁸ Zie VARIO (2020). Naar de top van kennis- en innovatieregio's in 2030. Advies 14. <https://www.vario.be/nl/publicaties/advies-14-naar-de-top-van-kennis-innovatieregio%E2%80%99s-2030>

¹⁹ <https://sdgindex.org/reports/sustainable-development-report-2021/>

²⁰ Het is wel zo dat zelfs de landen die het hoogste in de rankings staan, voor vele of zelfs de meeste SDG's niet op koers zitten om ze te behalen.

²¹ UNSDSN & IEEP (2020). 2020 Europe Sustainable Development Report.

https://s3.amazonaws.com/sustainabledevelopmentreport/2020/europe_sustainable_development_report_2020.pdf

Dit advies is voorbereid door de VARIO-staf:

Veerle Linseele

Danielle Raspoet

VARIO

Vlaamse Adviesraad voor
Innoveren & Ondernemen

Vlaanderen
is ambitieus

Vlaamse Adviesraad voor Innoveren en Ondernemen

Koning Albert II-laan 35 bus 9

1030 Brussel

+32 (0)2 553 24 40

vario@vlaanderen.be

www.vario.be